

طراحی الگوی نقش شبکه‌های اجتماعی در ایجاد تحول اجتماعی جوانان

رضا داودی *

محمد سلطانی فر **

علی اکبر فرهنگی ***

چکیده

هدف از این تحقیق، طراحی الگوی نقش عملکرد شبکه‌های اجتماعی (تحرك اجتماعی، دانش اجتماعی، ایجاد پیوندهای اجتماعی، آگاهی بخشی اجتماعی، سازمان‌دهی اعتراضات اجتماعی و پیوستگی اجتماعی) بر تحول اجتماعی جوانان بود. این تحقیق از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش در زمره مطالعات توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری شامل دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان فارس بود. در این تحقیق برای انتخاب نمونه تحقیقاتی از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای استفاده شد. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسش‌نامه از ۷۰۴ نفر از دانشجویان دانشگاه‌های بزرگ آزاد اسلامی استان فارس جمع‌آوری شد. در این تحقیق به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای SPSS، لیزرل و تکنیک تحلیل سلسله‌مراتبی با استفاده از ضرایب همبستگی، آماره t ، ضرایب مسیر، بارهای عاملی و تحلیل سلسله‌مراتبی فازی استفاده شد. نتایج نشان داد که شبکه‌های اجتماعی باعث تحرك اجتماعی، دانش اجتماعی، پیوند اجتماعی، آگاهی‌بخشی اجتماعی، سازمان‌دهی اعتراضات اجتماعی و پیوستگی اجتماعی شده و در نهایت، از این طریق تحول‌های اجتماعی را ایجاد می‌کند. بنابراین، کلیه فرضیه‌های تحقیق مورد تأیید قرار گرفت. نتایج آزمون مدل نیز نشان داد مدل تحقیق از برازش خوبی برخوردار است.

واژگان کلیدی

شبکه‌های اجتماعی، تحرك اجتماعی، تحول اجتماعی، جوانان

* دانشجوی دکتری مدیریت رسانه، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران rezadavoodi2015@yahoo.com

** دانشیار گروه ارتباطات، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران msoltanifar@yahoo.com

** استاد گروه مدیریت رسانه، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران dr_aafarhangi@yahoo.com

نویسنده مسؤول یا طرف مکاتبه: محمد سلطانی فر

مقدمه

عصر حاضر، عصر ارتباطات و اطلاعات است، عصری که در آن رسانه اعم از سنتی و نوین نقشی مهم در شکل‌گیری و جهت‌دهی افکار عمومی در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و جهانی ایفا می‌کند. اینترنت و شبکه‌های اجتماعی^۱ با جای دادن طیف گسترده‌ای از بازیگران و کنشگران سیاسی- اجتماعی در فضایی مجازی، از یک سو ابزاری برای تبلیغ و اشاعه نمادهای سیاسی- اجتماعی و فرهنگی هستند و از سوی دیگر، منبعی مهم در ارائه آگاهی‌های سیاسی- اجتماعی در جهان، عامل ارتباط فعالان سیاسی با مردم و سرانجام برانگیزاننده مهم رفتارهای اعتراضی و بسیج اعتراض‌ها در جهان به شمار می‌روند. از این‌رو، می‌توان گفت اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مهم‌ترین تجلی و نشانه قدرت نمادین، هویت‌سازی و تبلیغات در عصر جدید هستند و سیاست و تحولات سیاسی تا حد قابل توجهی به این رسانه‌های فراگیر وابسته است. نکته قابل توجه در تمامی تحولات منطقه، تأثیر متفاوت رسانه‌ها، سایت‌ها، اینترنت و شبکه‌های مجازی، بر فرآیند انقلاب است، به گونه‌ای که در تونس گسترش فضای مجازی پیش از انقلاب و در مصر پس از آغاز فراگردهای انقلابی بوده است و بسیار مفید بوده است (Amini & Akbari, 2012).

دستاوردهای بشر از صنعت و فن‌آوری‌های نوین علاوه بر منفی که برای بشر داشته و رفاهی که برای او به ارمغان آورده است، همواره آسیب‌هایی را نیز به همراه داشته است. اگرچه بسیاری از ابداعات و نوآوری‌ها با انگیزه تأمین رفاه و آسایش و تحکیم ارزش‌های انسانی و در جهت نیل به کمال شکل گرفته است، اما در عین حال به دلیل برخی کج‌فکری‌ها و استفاده‌های نادرست از ابزارهای جدید، این اختراعات، گاه جسم و جان و اخلاق و روان انسان‌ها را مورد آسیب قرار داده و گاه فرهنگ و اعتقادات و رفتارهای اجتماعی وی را دگرگون کرده است و تغییر و تحولات و انقلاب‌هایی به وجود آورده است. بر اثر تغییر و تحولات و انقلاب‌های رخ داده در تکنولوژی و روند استفاده از آن در دنیا و ظهور فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، روند گذران وقت اқشار سنی مختلف نیز تغییر پذیرفته است. در این میان، جوانان و نوجوانان جزء اولین اقشاری هستند که نسبت به تکنولوژی‌های جدید اقبال و اشتیاق نشان داده و جذب آنها می‌گردند. روند استفاده از شبکه‌های اجتماعی و به خصوص رسانه‌های اجتماعی اخیراً به شدت افزایش یافته است و گونه‌ای خاص از رسانه‌های اجتماعی که شباهت فزاینده‌ای به زندگی اجتماعی واقعی بشر داشته و در آن

روابط و تعاملات اجتماعی تا حد زیادی شبیه‌سازی شده است که همان شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌باشد مورد اقبال فزاینده مخاطبان قرار گرفته است (Akbari Tabar, 2011). تمامی این موارد و نیز نیل و توجه فراوان جوانان و نوجوانان و دیگر اقشار سنی به شبکه‌های اجتماعی مجازی لزوم توجه ویژه و طراحی تحقیقات مختلف جهت سنجش و مطالعه میزان استفاده، دلایل و مشوق‌های جذابیت این شبکه‌ها برای افراد و نیز بررسی عوامل اجتماعی مؤثر گرایش جوانان به این شبکه‌ها را اثبات می‌کنند.

محققان اعتقاد دارند، هر چند شبکه‌های اجتماعی واژه‌ای است که برای نامیدن گروهی از افراد که در میان خود دارای ارتباطات وسیع‌تر و مستمر هستند و یک حلقه منسجم ارتباطاتی را تشکیل می‌دهند، به کار می‌رود. اما، این واژه امروزه عمدتاً برای نامیدن پایگاه‌های اینترنتی به کار می‌رود که افراد با عضویت در آن امکان دستیابی به اطلاعات سایر اعضا، آشنایی با علایق آنها، به اشتراک‌گذاری تولیدات متنی، صوتی و تصویری و نیز تشکیل گروه‌هایی بر اساس علایق مشترک با برخی از دیگر اعضای پایگاه را پیدا می‌کنند (Amirpoor & Grivani, 2014). رسانه اجتماعی تعاریف متعددی را در بر می‌گیرد. دیوید میرمان اسکات، رسانه اجتماعی و تفاوت آن با رسانه‌های رایج را چنین بیان می‌کند: رسانه اجتماعی امکانی را فراهم می‌آورد که افراد در آن به صورت برخاسته به تبادل نظر، محتوا، فکر و ارتباطات می‌پردازند و این نوع رسانه از آن رو با رسانه رایج تفاوت دارد که هر کسی می‌تواند در رسانه اجتماعی، اثر خلق کند، نظر بدهد و به محتوای آن بیفزاید (Scott, 2010). شناخت کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی و آگاه کردن مخاطبان با کارکرد این شبکه‌ها یک ضرورت است. شبکه‌های اجتماعی مجازی پدیده نوظهوری هستند که هم‌زمان با توسعه فن‌آوری اطلاعات در دنیا رایج و با استقبال گسترده اقشار مختلف مردم روبرو شده است. در حالی که شاهد روند رو به رشد کاربران و اعضای شبکه‌های اجتماعی مجازی بوده، شناخت ابعاد گوناگون شبکه‌ها و آگاهی از تأثیرات آن، امری ضروری است.

چانگ و حسین (Chung & Hossain, 2010) بیان می‌کنند صفحات پروفایل افراد در شبکه‌های اجتماعی، ایجاد وبلاگ شخصی در این فضا، گذاشتن عکس‌ها و موسیقی و لینک‌ها و غیره همه و همه فضایی جذاب برای تعاملی مجازی را فراهم می‌کند. از این رو، شناخت عملکرد این شبکه‌ها در عصر حاضر، این شانس را به خالقان خود می‌دهد که آن جنبه‌هایی از هویت را، که پیشتر پنهان بود، افشاء کنند. به این ترتیب، کاربران شبکه‌های اجتماعی بیان می‌کنند که این

«من واقعی» است که نمایش داده می‌شود. آنچه که حایز اهمیت است، این است که شبکه‌های اجتماعی کارکردهایی دارند که این کارکردها باعث ایجاد تحول اجتماعی می‌شود. جوانان امروز به طور طبیعی فعال و یادگیرنده‌های تجربی بوده و می‌توانند چندین فعالیت را در آن واحد انجام داده و از محدوده وسیعی از ابزارهای دیجیتالی استفاده کنند و در آن واحد قادر هستند تا اطلاعات خود را برای یادگیری بهتر و حرکت رو به جلو مورد استفاده قرار بدهند (Bittman, Rutherford, Brown & Unswort, 2011). این خصوصیت‌های بالقوه جوانان، به آنها ویژگی خاصی را بخشیده است که توسط آن می‌توانند نفوذ و سیطره خود را به عنوان اولین پذیرنده‌ها و تأثیرگذاران بر روی جهان دیجیتالی که به سرعت در حال تغییر است، گسترده کنند. با پذیرش سریع و یادگیری محیط‌ها و علوم جدید، افراد قدیمی، ارتباط‌های حل‌نشده‌ی را با شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی برقرار کردند و به اولین استفاده‌کننده‌ها از این وسایل ارتباط جمعی تبدیل گردیدند (Ahn, 2011). با در نظر گرفتن نفوذ و احاطه آنها بر محیط‌های آنلاین و جوامع آینده، اهمیت آموزش جوانان از طریق رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی برای توسعه و حرکت‌های مثبت و سازنده و همچنین، پیشرفت‌های اجتماعی بیشتر، توجه بسیاری از دانشمندان و محققان و حتی سازمان‌های غیرانتفاعی را به خود جلب کرده است (Bittman et al., 2011).

جوانان را می‌توان دارایی‌های ارزشمند کشورها دانست، چون آنها هستند که می‌توانند آینده‌ساز و مدیران آینده کشور خود بوده و در مسیر حرکت موفقیت‌آمیز کشور نقش بسیار مهمی را ایفا کنند. اما، در بسیاری از این کشورها هنوز به این موضوع اهمیت زیادی داده نمی‌شود و جوانان در فعالیت اجتماعی حضوری کم رنگ دارند و به همین دلیل، بسیاری از این افراد که بی‌کار، بدون تحصیلات و بدون هیچ تجربه کاری هستند چگونه می‌توانند به فکر آینده‌ای روشن در جامعه باشند. دلایل زیادی دارد که چرا جوانان در فعالیت‌های اجتماعی حضور غیرفعالانه‌ای دارند که از میان آن دلایل می‌توان به نبود ارتباطی مؤثر میان آنها و تصمیم‌گیرنده‌ها اشاره کرد. چون بیشتر جوانان احساس مصرف‌کننده دارند تا این که یک فرد توانا و تولیدکننده علم و محصول باشند. بنابراین، آنها به راحتی نمی‌توانند خود را در مسایل مختلف اجتماعی درگیر کنند. معمولاً نداشتن اطلاعات کافی در مورد مسایل سیاسی، اقتصادی، خدمات عمومی و یا اجتماعی و مسایلی از این قبیل باعث شده است تا آنها از حضور اجتماعی ترس داشته و از کنار نظاره‌گر مسایل مهم جامعه باشند (Kent, 2013). اما، شبکه‌های اجتماعی قابل‌درک‌ترین و عمومی‌ترین

ابزار ارتباطی برای نسل جوان امروز است. به راحتی می‌توان گفت که صفحه‌ها و راه‌های ارتباطی قابل دسترس و محبوبی هم چون تویتر^۱ و فیس‌بوک^۲ اجازه می‌دهند تا افراد شخصیت خود را بروز داده، ارتباط‌های جدیدی را به وجود آورده، در مورد مسایل بحث کرده و همیشه به طور آگاهانه و با دانش قبلی در مورد آنها تصمیم‌گیری کنند. رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی را می‌توان به عنوان ابزاری نام برد که نه تنها در ارتباط‌های دوستانه و حتی کاری می‌توانند گره‌گشا باشند، حتی در بسیاری از موارد امروزی مشاهده شده است که این شبکه‌ها می‌توانند در تحولات اجتماعی و تظاهرات نیز نقش کلیدی را به خود اختصاص داده‌اند. جوانان امروز، برخلاف سال‌های گذشته که از ترس نداشتن اطلاعات و دانش کافی حاضر به حضور در فعالیت اجتماعی و تحولات نبودند، قادر هستند که با به روزترین اطلاعات و داده‌ها و هم‌چنین، با دانش آگاهی‌های کامل حضور خود را در سطح جامعه اعلام کرده و بتوانند تصمیم‌های سازنده‌ای برای خود و جامعه خود اتخاذ کنند (Stitt-Gohdes & Crews, 2012).

یکی از بزرگ‌ترین دغدغه‌های محققان و پژوهش‌گران، بررسی نقش رسانه‌های اجتماعی به عنوان ابزارهای مرکزی برای ارتباط، آموزش، مشغولیت‌ها و درگیری‌های اجتماعی و سیاسی و در نهایت، اعمال تغییرات اجتماعی می‌باشد (Bresciani & Schmeil, 2012, Damodar, 2012, Gladarev & Lonkila, 2016). علاوه بر این، حتی اگر بیشتر شبکه‌های اجتماعی در ابتدا برای اهداف آموزشی طراحی نشده بودند (McEwan, 2012)؛ چندین طرح مربوط به شبکه‌های اجتماعی اعتبار برای کاربردهای آموزشی را دریافت کردند. شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی توسط بسیاری از اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها برای ایجاد ارتباط با دانشجویان، به اشتراک‌گذاری اطلاعات و مواد درسی، هم‌چنین، فراهم کردن فرصت‌های یادگیری متنوع مورد قبول قرار گرفته و می‌توان گفت که این شبکه‌ها و این وسایل ارتباط جمعی استفاده بسیار گسترده‌تری در این محیط‌ها دارند (Blumberg, Blades & Oates, 2015).

عملکردهای بالقوه شبکه‌های اجتماعی و خصوصیت‌های جوانان باعث شده است تا سازمان‌های جوان محور از شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی به عنوان یک رسانه اصلی در ارتباط با جوانان و آموزش آنها استفاده کنند. در این گونه شبکه‌ها، جوانان درصد بسیار بالایی را به خود

---

1. Twitter
2. Facebook

اختصاص داده‌اند که همین امر باعث شده است تا سازمان‌ها برای تغییرات اجتماعی و تحریک جوانان و گاهی اوقات دعوت آنها به برگزاری تجمع‌های اعتراض‌آمیز نیازی به اطلاع‌رسانی‌های قدیمی نداشته باشند، بلکه تنها با اشتراک گذاشتن یک پیام، میلیون‌ها نفر از این حوادث و اتفاق‌ها آگاه خواهند شد. بر اساس گزارش‌های مختلف، ۷۵٪ از جوانان آمریکایی در شبکه‌های اجتماعی دارای پروفایل هستند که ۶۸٪ از این افراد از شبکه فیس‌بوک به عنوان ابزار در شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند. استفاده از شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک، یوتیوب^۱، تویت و دیگر شبکه‌ها به عنوان یک وسیله جدید برای انتشار پیام‌ها و حضور در ارتباط‌های گسترده، ابعاد جدیدی را در تغییرات اجتماعی ایجاد کرده است که از طریق آنها انتشار ایده‌ها و تفکرها آسان‌تر خواهد شد (Rideout, 2012). پس می‌توان از این روش برای تأثیر گذاشتن بر روی احساس جوانان بهره جست و در نتیجه تغییرات اجتماعی و تحریک‌های قابل توجهی را ایجاد کرد.

دیگر محققانی هم چون الیسون و استین فیلد (Ellison & Stein Field, 2016) بیان می‌کنند که شبکه‌های اجتماعی به خصوص سایت‌های مربوط به شبکه‌های اجتماعی، کاربران را قادر می‌سازند تا خود را در این گروه‌ها ارایه دهند و ارتباط‌های اجتماعی با دیگران را نگه دارند. تحریک اجتماعی به جابجایی افراد در سلسله مراتب پایگاه‌های اجتماعی یا قشربندی اجتماعی اطلاق می‌شود. سوروکین^۲ به عنوان پیشگام نظریه‌پردازی در خصوص تحریک اجتماعی، آن را جابجا شدن فرد در درون نظام اجتماعی تعریف می‌کند. آنتونی گیدنز تحریک اجتماعی را به حرکت افراد و گروه‌ها بین موقعیت‌های اجتماعی-اقتصادی مختلف اطلاق می‌کند. او خاطر نشان می‌سازد که در مطالعه قشربندی اجتماعی نه تنها باید اختلافات بین موقعیت‌های اقتصادی یا مشاغل را در نظر گرفت بلکه باید رخدادهای مربوط به افرادی که آنها را اشغال کرده‌اند نیز مورد بررسی قرار داد (Cohen, 1989). شدت و سرعت تحریک اجتماعی می‌تواند اثر مهمی بر شکل‌گیری طبقات اجتماعی داشته باشد. به عنوان مثال، گیدنز تأکید می‌کند که پایین بودن میزان تحریک اجتماعی موجب افزایش انسجام طبقاتی و پیوستگی میان اعضای یک طبقه اجتماعی شود. به عقیده او و همفکرانش، پایین بودن تحریک اجتماعی موجب می‌شود که اکثریت افراد متعلق به یک طبقه اجتماعی معین طی نسل‌ها در طبقه اجتماعی که از آن نشأت گرفته‌اند

باقی بمانند و این خود موجب باز تولید و تداوم شیوه زندگی طبقه مذکور در نسل‌های متوالی می‌شود. مفهوم تحرک اجتماعی به حرکتی که افراد به صورت جابجا شدن در سطوح مختلف سلسله مراتب اجتماعی انجام می‌دهند و تکلیف آن را معمولاً ملاحظات اشتغال تعیین می‌کند، اشاره دارد (Kavousi & Kazemi, 2013). تحرک اجتماعی در تمام جوامع و همه نظام‌های اقتصادی-اجتماعی به یک اندازه و با یک شدت و ضعف دیده نمی‌شود. بلکه هر اندازه در روند تکامل اجتماعی و تاریخی جوامع پیش رویم، بر میزان نسبی تحرک اجتماعی و طبقاتی افزوده می‌شود (Taghavi, 2010). هم‌چنین، میزان تحرک اجتماعی از کشوری تا کشور دیگر متفاوت است، در داخل یک جامعه (در یک زمان) نیز متفاوت است (میزان تحرک اجتماعی در بعضی از نقاط یک کشور بیشتر است)، و در طی زمان نیز این موضوع متفاوت است (پس از انقلاب صنعتی نسبت تحرک اجتماعی در جوامع غرب بیشتر شد).

امیل دورکیم^۱، جامعه‌شناس فرانسوی، در تبیین و تحلیل همبستگی و پیوندهای اجتماعی مطرح می‌کند که همبستگی اجتماعی در دو نوع مکانیکی و ارگانیکی می‌باشد (Nasr-Abadi, 2006). بنابراین، به این معنی می‌توان گفت که شبکه‌های اجتماعی، جماعت‌هایی در وضعیت مدرن و واسطه‌ای میان جامعه و دولت‌های مدرن هستند که وارد مسایل مربوط به امر عمومی می‌شوند (Poori, 2011). هم‌چنین، کاربرد شبکه‌های اجتماعی این امکان را به جنبش‌های اجتماعی می‌دهد که روش‌های سنتی بیان اعتراضات خود، همانند راهپیمایی‌ها، اعتراضات، شعارها و استفاده از نمادها را آسان‌تر به کار برده و آنها را با روش‌های نمادین جدید ترکیب کنند. بر همین اساس، این جنبش‌ها توانمندی بیشتری برای جذب طبقه جوان جامعه و شکل دادن به افکار عمومی دارند. با کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعاتی، جنبش‌های اجتماعی به استفاده از پوشش رسانه‌ای جمعی نیازی ندارند (Ebrahimi & Yaghoubi, 2014). تأثیر گذاری قابل توجه شبکه‌های اجتماعی بر میزان و کیفیت مشارکت‌های اجتماعی در جوامع به حدی بوده است که اخیراً تعداد قابل توجهی از شبکه‌های اجتماعی، دقیقاً با هدف توسعه مشارکت اجتماعی کارکنان در سازمان‌ها در زمینه‌های خاصی ایجاد شده است. هدف این شبکه‌ها افزایش پیوستگی اجتماعی بین افراد و جماعات سازمانی بوده است. به گفته آپادوری، از جمله تأثیراتی که فضای مجازی بر منابع هویت دارد، فشرده‌گی فضا و زمان و سرزمین‌زدایی ناشی از آن است که این خود مرزهای محلی

و ملی را به اندازه‌ای نفوذپذیر می‌کند که گستره روابط اجتماعی بیش از پیش فراملی و پیوندی جماعت‌های مختلف با محل و مکان معین به نحو چشم‌گیری سست می‌شود (Adlipour & Mirmohamadtabar, 2014). حال نیز در این مورد بیان داشته است که با فرسوده‌تر شدن مرزهای ملی، مرزهای هویتی درهم می‌ریزد و سلطه بلامنازع هویت و فرهنگ ملی مخدوش می‌شود (Hall, 1991). لذا، می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی هم‌چون شبکه‌های اجتماعی مجازی، هویت فرهنگی خاص افراد یک جامعه و در نتیجه پیوستگی اجتماعی را دستخوش تغییر می‌نماید. یکی از رویکردهای اصلی شبکه‌های اجتماعی، ایجاد و به اشتراک گذاشتن دانش کاربران شبکه با یکدیگر است. موضوع به اشتراک گذاشتن دانش در شبکه‌های اجتماعی، از چنان اهمیتی برخوردار است که می‌توان گفت بدون آن، شبکه اجتماعی در سازمان معنا ندارد. هدف از این کار آن است که هر یک از کاربران کمبودهای دانشی یا دانش خود را در مورد مسایل مختلف کاری بیان نماید و از دیگران درخواست کمک داشته باشد یا به آنها کمک نماید (Mohkamkar & Halaj, 2014).

بر این اساس، شبکه‌های اجتماعی با ایجاد و انتقال دانش می‌توانند زمینه‌های ایجاد تحولات اجتماعی، علمی، فرهنگی و اقتصادی را فراهم کرده و به رشد و بالندگی جامعه کمک کنند. جنبش‌ها، باید بتوانند برای دستیابی به اهداف خود، در سه زمینه توانمندی داشته باشند: شکل دادن به هویت جمعی، متقاعد ساختن پیروان خود و بسیج آنها. این جنبش‌ها، با استفاده از فن‌آوری‌های جدید اطلاعاتی، می‌توانند به راحتی به هر سه هدف نام برده دست یابند. در این شبکه‌ها، تأثیر بر افکار عمومی و بسیج آن، به گونه‌ای است که به واسطه این رسانه‌ها، نوعی فضای عمومی شکل می‌گیرد و بسیاری افراد، بدون آن که یکدیگر را ببینند و تبادل نظر کنند، مانند یکدیگر فکر و در نتیجه مانند یکدیگر نیز عمل می‌کنند. بر این اساس، از طریق تولید پیام، شعار و اندیشه، به شیوه‌ای هنری و از طریق تصویر، گرافیک، صدا و موسیقی، تصویرها دستکاری و بسیج می‌شوند و در نهایت فعالیت سیاسی این امکان را می‌یابد که با زندگی روزمره آمیخته شود. هم‌چنین، شبکه‌های اجتماعی مجازی همانند آزمایشگاهی است که جنبش‌های اجتماعی میزان توانمندی خود را بررسی می‌کنند. در چنین حالتی، شبکه‌های اجتماعی، تنها به عنوان وسیله سیاسی عمل نمی‌کنند، بلکه خود به فضای سیاسی تبدیل می‌شوند. افکار عمومی مجموعه عقاید یا افکار یک گروه است که به سوی موضوعی خاص معطوف شده است. افکار عمومی نوعی

داوری مردم در یک مسأله همگانی مورد اختلاف در زمانی مشخص است. از این رو، حاصل جمع افکار عمومی، فردی نیست، بلکه نتیجه کنش متقابل فردی و گروهی در یک ساختار فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی خاص است که در مجموع می‌توان آن را نوعی تولید اجتماعی نامید که در بسیاری موارد تعیین کننده است و می‌تواند خود را بر تصمیم‌سازی‌های یک اجتماع تحمیل کند (Mahdavi, 2013).

حاجیانی و روغنیان (Hajjani & Roghanian, 2015) در تحقیقی به بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر پیوندهای اجتماعی و اخلاق اجتماعی پرداختند. یافته‌های تحقیق نشان داد که شبکه‌های اجتماعی در کنار همه آثار مثبت خود، دارای پتانسیل لازم برای توسعه در تمامی ابعاد آموزشی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. فضای مجازی با افزایش قدرت تحلیل و ایجاد روحیه انتقادی و شکل‌گیری خرد جمعی توانسته نیروی تفکر و ذهن کاربران شبکه اجتماعی را به مدد تعاملات اجتماعی و بهره‌گیری از ابزارهای اینترنتی ترکیب و همراه نماید و نیرویی عظیم با قدرت پردازشی بالا پدید آورد. رضائیان و نظری تالوکی (Rezaeian & Nazari Talooki, 2015) در پژوهشی با عنوان «تحلیل سیستمی شبکه‌های اجتماعی»، بیان می‌کنند که گروه‌های اجتماعی در قالب شبکه‌های روابط اجتماعی به اشکال مختلف عمل می‌نمایند. به نحوی که در بساخت شبکه‌های اجتماعی و نیز در طراحی روابط اعضای تشکیل دهنده گروه‌ها، تبدیل به تعیین کننده نهایی ابزار و اهداف آن می‌گردند. کاوسی و کاظمی (Kavousi & Kazemi, 2013) به تحقیقی تحت عنوان «تحرك اجتماعی سیاسی شبکه‌های اجتماعی مجازی بر شکل‌گیری بعد فرهنگی سرمایه اجتماعی»، پرداختند. الگوی کارکرد اجتماعی شبکه‌های اجتماعی مجازی با تکیه بر نظریه جامعه اطلاعاتی و جامعه شبکه‌ای، و الگوی ابعاد و مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نیز با تلفیق رویکردهای مختلف و استفاده از نظریات دانشمندان مختلف ارایه شد. نتایج نشان داد که بین دو متغیر شبکه‌های اجتماعی مجازی و سرمایه اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد و تأثیر متغیر مستقل بر وابسته، نسبتاً قوی است.

ریاحی و سپهری (Riyahi & Sepehri, 2010) پژوهشی پیرامون استفاده از تحلیل شبکه‌های اجتماعی در طراحی و پیاده‌سازی سیستم مدیریت دانش انجام دادند. نتایج نشان داد، میزان اعتماد کارکنان به یکدیگر نقش مهمی در ایجاد همکاری و تبادل دانش دارد و در سازمان مورد بررسی وضعیت نسبتاً خوبی داشت. هم‌چنین، توجه به پاداش یک عامل انگیزشی مهم در مدیریت دانش

بود. نوروزی و همکاران Noroozi et al., 2012 پژوهشی پیرامون پیوندهای اجتماعی مطالعه تطبیقی بررسی انواع ساختار شبکه زنان با شوهرانشان در شهر بابل انجام دادند. بر اساس یافته‌های پژوهش نوع شبکه‌های اجتماعی مردان و زنان متأهل تفاوت معناداری با هم ندارند و مردان و زنان در روابط رسمی و غیررسمی حضور یکسانی دارند. نتایج مطالعه پژوهش تاوئر (Towner, 2013) نشان داد که در مبارزات انتخابات ریاست جمهوری آمریکا در سال ۲۰۰۸، جوانان برای شناخت کاندیداهای انتخاباتی، پیوستن به گروه‌های سیاسی و تسهیل اطلاعات سیاسی با دیگران از رسانه‌های اجتماعی بهره گرفته‌اند، بر اساس پیمایش مرکز نظرسنجی و دیگر رسانه‌های اجتماعی برای ارتقاء آگاهی و دانش سیاسی خود دست به مشارکت زدند.

آلگری و همکاران (Algrey et al., 2015) در تحقیقی به بررسی تحلیل نظریه‌ها و پیامدهای ناشی از شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان در بستر خانواده در کشور اروگوئه پرداختند. از دید محققان اگر در رسانه‌های فضای سایبر، به شبکه‌های خبری و شبکه‌های اجتماعی به دقت نگاه شود، نقش گسترده آنان در ترویج سبک زندگی غیربومی و در برخی مواقع برنامه‌ریزی از طریق این شبکه‌ها برای سازمان‌دهی اعتراضات و براندازی حکومت‌هایی که در برابر سبک زندگی غیربومی مقاومت می‌کنند مشاهده می‌گردد. باولین (Boulianne, 2015) در پژوهشی با عنوان «استفاده از رسانه‌های اجتماعی و مشارکت: فراتحلیل پژوهش‌های موجود»، ۳۶ مطالعه انجام شده در زمینه رابطه میان استفاده از رسانه‌های اجتماعی و مشارکت در زندگی سیاسی و شهری را بررسی کرده است. نتایج حاصل از فراتحلیل وی نشانگر وجود رابطه مثبت میان رسانه‌های اجتماعی و پدیده مشارکت است.

هدف اصلی این تحقیق نیز طراحی الگوی نقش عملکردهای شبکه‌های اجتماعی بر ایجاد تحول اجتماعی است. به همین منظور، فرضیه‌های تحقیق زیر بررسی شد و مدل مفهومی در قالب شکل ۱ ارایه گردید.

فرضیه اصلی تحقیق: بین شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی رابطه وجود دارد.
فرضیه‌های ویژه اول: شبکه‌های اجتماعی با افزایش تحرک اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند.

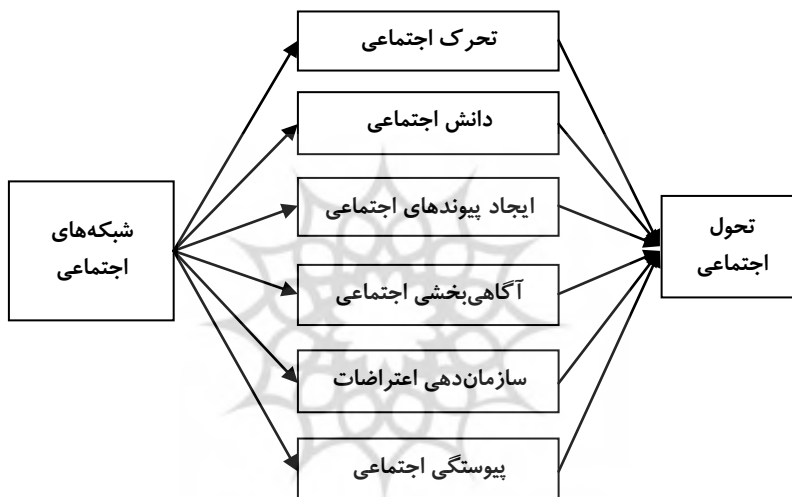
فرضیه ویژه دوم: شبکه‌های اجتماعی با افزایش دانش اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند.

فرضیه ویژه سوم: شبکه‌های اجتماعی با ایجاد پیوندهای اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند.

فرضیه ویژه چهارم: شبکه‌های اجتماعی با افزایش آگاهی بخشی اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند.

فرضیه ویژه پنجم: شبکه‌های اجتماعی با سازمان‌دهی اعتراضات اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند.

فرضیه ویژه ششم: شبکه‌های اجتماعی با افزایش پیوستگی اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

روش

از آن جایی که محقق به دنبال استفاده از نتایج مطالعه در کوتاه مدت و در میدان عمل (سازمان) است، بنابراین؛ مطالعه کنونی به لحاظ هدف کاربردی است و به لحاظ روش در زمره مطالعات توصیفی- پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، برای بخش اول تحقیق (جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز برای آزمون مدل تحقیق): دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان فارس است. در کل، ۱۴ واحد دانشگاه آزاد اسلامی در شهرهای شیراز، فسا، آباده، جهرم، قیرکارزین، فیروزآباد، لامرد، داراب، کازرون، مرودشت، استهبان، نی‌ریز، اقلید و سپیدان وجود دارد که

حجم دانشجویان این دانشگاه‌ها در بازه زمانی انجام تحقیق، یعنی؛ سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ تقریباً برابر با ۳۵۵۰۰ نفر بود.

فاز کمی این تحقیق در دو بخش انجام شد. در بخش اول این تحقیق محقق برای انتخاب نمونه تحقیقاتی از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای استفاده نموده است. دلیل انتخاب این روش، پراکندگی بین جامعه آماری و واحدهای منتخب دانشگاه آزاد اسلامی است. برای انجام نمونه‌گیری، یکی از روش‌های تعیین حجم نمونه که از دقیق‌ترین روش‌ها نیز است، روش‌های ریاضی جهت محاسبه حجم نمونه است. اگر متغیرها (سؤالات) از نوع چندارزشی با مقیاس فاصله‌ای باشند (در این تحقیق مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از ۱ خیلی کم تا ۵ خیلی زیاد) و حجم جامعه محدود باشد، از رابطه زیر برای تعیین حجم نمونه استفاده می‌شود. در این مرحله، حداقل حجم نمونه با استفاده از فرمول جامعه محدود کوکران تعیین می‌شود:

$$n = \frac{Nz_{\alpha/2}^2 p(1-p)}{(N-1)d^2 + z_{\alpha/2}^2 p(1-p)}$$

بر اساس فرمول فوق، تعداد نمونه ۳۸۰ نفر از دانشجویان این دانشگاه‌ها به دست آمد، اما محقق برای بهبود روایی تحقیق خود تعداد ۷۴۴ پرسش‌نامه توزیع نمود که در نهایت، ۷۰۴ پرسش‌نامه صحیح دریافت و اطلاعات اشتباه حذف گردید. بنابراین در بخش اول تحقیق نمونه‌ای از دانشجویان دانشگاه‌های منتخب آزاد اسلامی استان فارس انتخاب شد. هدف این بخش از تحقیق جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز برای آزمون مدل تحقیق بود.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی نمونه تحقیق

متغیر	طبقه	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۴۳۶	۶۲
	زن	۲۶۸	۳۸
سطح تحصیلات	کاردانی	۱۹۰	۲۶/۹
	کارشناسی	۳۷۴	۵۳/۲
	کارشناسی ارشد	۱۲۵	۱۷/۸
	دکترایه بالا	۱۵	۲/۱

ادامه جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای جمعیت‌شناختی نمونه تحقیق

متغیر	طبقه	فراوانی	درصد
گروه‌های سنی	زیر ۳۰ سال	۴۹۲	۶۹/۸
	بین ۳۰ تا ۴۰ سال	۱۶۹	۲۴
	بین ۴۰ تا ۵۰ سال	۲۵	۳/۵
وضعیت تأهل	بالای ۵۰ سال	۱۸	۲/۷
	مجرد	۵۹۲	۸۴
	متأهل	۱۱۲	۱۶

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد که اکثر نمونه تحقیق را مردان (۶۲ درصد) تشکیل دادند. هم‌چنین، میزان تحصیلات ۵۳/۲ درصد نمونه منتخب کارشناسی بود. بیشتر نمونه منتخب زیر ۳۰ سال (۶۹/۸ درصد، سن داشتند و بیشتر آنها مجرد بودند (۸۴ درصد).

ابزار مورد استفاده در این بخش از تحقیق پرسش‌نامه محقق ساخته برای اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق بود. این پرسش‌نامه متشکل از ۵۴ گویه به منظور اندازه‌گیری ابعاد تحرک اجتماعی، دانش اجتماعی، ایجاد پیوند اجتماعی، آگاهی اجتماعی، سازماندهی اعتراضات اجتماعی، پیوستگی اجتماعی و تحول اجتماعی بود. به منظور طراحی این پرسش‌نامه از طیف لیکرت ۵ امتیازی از خیلی کم (۱) تا خیلی زیاد (۵) استفاده شد. روایی این ابزار با استفاده از نظرات ۵ نفر از استادان صاحب‌نظر مورد تأیید قرار گرفت. هم‌چنین، به منظور تعیین پایایی ابزار از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. مقادیر ضرایب آلفای کرونباخ برای کلیه متغیرهای تحقیق بالاتر از ۰/۷۰ بود. بنابراین، پرسش‌نامه تحقیق از پایایی بالایی برخوردار بود. در جدول ۲ می‌توان تعداد گویه‌ها، شاخص‌ها و آلفای کرونباخ هر یک از متغیرهای تحقیق را به تفکیک مشاهده کرد.

محقق برای بخش دوم تحقیق به دنبال اولویت‌بندی معیارهای شناسایی شده با استفاده از تکنیک تحلیل سلسله‌مراتبی با استفاده از نظر خبره‌ها با استفاده از پرسش‌نامه مقایسات زوجی است. از آنجا که در این بخش از تحقیق محقق با خبره سر و کار دارد برای شناسایی آنها یک سری معیار مشخص شده است: دارای حداقل مدرک کارشناسی مرتبط در حوزه مدیریت رسانه، برخورداری از تجربه عملی و کاری در حیطه مورد نظر، صاحب‌نظر بودن در حوزه کاری خود، مدیران و مجریان فعال در زمینه رسانه‌های گروهی، ناظران پروژه طراحی شبکه‌های اجتماعی. با توجه به

شرایط فوق، محقق از روش نمونه‌گیری گلوله برفی در این تحقیق استفاده کرد. محقق در این تحقیق حد کفایت برای انجام تحلیل‌های تصمیم‌گیری را برابر با ۱۸ نفر در نظر گرفت و تا تکمیل حجم مشخصی از خبرگان به فرآیند نمونه‌گیری گلوله برفی ادامه داده است. برای بررسی اعتبار، پرسش‌نامه‌ها در اختیار استادان صاحب‌نظر مرتبط با موضوع تحقیق قرار گرفت، تا نظرات و پیشنهادات خود را درباره پرسش‌نامه متناسب با هدف تحقیق ارائه دهند. پس از دریافت نظرات، اصلاحات پیشنهادی از جانب متخصصان در نظر گرفته شد تا پرسش‌نامه از اعتبار لازم برخوردار باشد.

در این تحقیق به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزارهای SPSS، لیزرل و تکنیک تحلیل سلسله مراتبی با استفاده از ضرایب همبستگی، آماره t ، ضرایب مسیر، بارهای عاملی و تحلیل سلسله مراتبی فازی استفاده شده است.

جدول ۲. تعداد گویه‌ها، شاخص‌ها و ضرایب آلفای کرونباخ برای متغیرها و کل پرسش‌نامه به تفکیک

متغیر	تعداد گویه‌ها	شاخص‌های پرسش‌نامه	آلفای کرونباخ
تحرك اجتماعى	۱۰ گویه (۱-۱۰)	نقش در شکل‌گیری تحرک، شکل‌گیری و توسعه آموزش اجتماعى، مفید و کارآمد بودن، یادگیری و توانمندی‌های اجتماعى، اشتراك ایده‌های نوآورانه، شناخت حقوق و مسؤولیت‌ها، شناخت ارزش‌های اخلاقى و انسانى، آگاهى طبقاتى، ظهور خلاقیت، صرفه‌جویی در زمان	۰/۸۴۱
دانش اجتماعى	۸ گویه (۱۱-۱۸)	کسب دانش، اشتراك دانش، روابط دوستانه، تغییر در اندیشه، بهبود ارزش اجتماعى، تغییر در رفتار، مؤثر بودن توزیع دانش، دگرگونى در رفتار اجتماعى	۰/۸۶۲
ایجاد پیوند اجتماعى	۱۰ گویه (۱۹-۲۸)	جویاشدن احوال، شناخت دوستان جدید، افزایش خواسته‌های رفاهى، آشنایى با فرهنگ‌ها، بهبود روابط خانواده‌گى، اجتماعى‌تر شدن افراد، بهبود شناخت از خود، افزایش ارتباطات اجتماعى، کاهش تحرک و ارتباطات، فعالیت‌های اجتماعى	۰/۷۶۸
آگاهى اجتماعى	۸ گویه (۲۹-۳۶)	کاهش سانسور، کمک به آگاهى اجتماعى، افزایش اعتماد، کمک به اندیشه‌ورزى، مطالعه و استفاده، افزایش حس مفید بودن به سبب آگاهى، غیرواقعى بودن تصورات، آگاهى دادن به دیگران	۰/۷۹۲

ادامه جدول ۲. تعداد گویه‌ها، شاخص‌ها و ضریب آلفای کرونباخ برای متغیرها و کل پرسش‌نامه به تفکیک

متغیر	تعداد گویه‌ها	شاخص‌های پرسش‌نامه	آلفای کرونباخ
سازمان‌دهی	۶	فعالیت در سازمان‌های اجتماعی، آزادی عمل، بهبود سازمان‌دهی	۰/۹۰۴
اعتراضات اجتماعی	(۳۷-۴۲)	اجتماع، نقش احزاب در پیوند سازمانی، شرکت در فراخوان‌ها، گسترش روابط سازمان‌های اجتماعی	۰/۸۴۹
پیوستگی اجتماعی	۶ گویه (۴۳-۴۸)	ایجاد کار گروهی، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، امکان تبادل نظر، ارتباط علمی، بهبود پیوند اجتماعی، تأثیر در پیوستگی اجتماعی	۰/۷۶۶
تحول اجتماعی	۶ گویه (۴۹-۵۴)	تقویت فرهنگ و ارزش‌ها، تضعیف هویت ملی و انسجام، ایجاد نیاز به تحول، به چالش کشیدن روابط موجود، جایگزین دیگر وسایل ارتباطی، نقش داشتن در تحولات آینده	

یافته‌ها

در این بخش از تحقیق نتایج تحلیل همبستگی متغیرهای تحقیق، برازش مدل و آزمون فرضیه‌های تحقیق بیان شده است. جدول ۳ نتایج به دست آمده در این زمینه را ارائه می‌دهد.

یکی از خروجی‌های نرم‌افزار مدل‌سازی معادلات ساختاری لیزرل ماتریس همبستگی یا هم‌خطی بین متغیرها است. در اینجا همبستگی بین متغیرها با استفاده از منطق بارهای عاملی حاصل می‌شود. در هم‌خطی، همبستگی بین متغیرهای مستقل و وابسته به طور هم‌زمان سنجیده می‌شود، به این صورت که متغیر وابسته بطور هم‌زمان تحت تأثیر چند متغیر مستقل قرار دارد و متغیرهای مستقل نیز با هم رابطه دارند. این نوع همبستگی با همبستگی پیرسون که رابطه تک تک متغیرهای مستقل با متغیر وابسته (بر اساس فرمول همبستگی پیرسون) را می‌سنجد تفاوت دارد. بنابراین هم‌خطی وضعیتی است که نشان می‌دهد یک متغیر مستقل تابعی خطی از سایر متغیرهای مستقل است. اگر هم‌خطی در یک معادله رگرسیون بالا باشد، بدین معنی است که بین متغیرهای مستقل همبستگی بالایی وجود دارد. هم‌خطی بین چند متغیر زمانی روی می‌دهد که همبستگی بسیار زیادی (بیشتر از ۰/۷) بین چند متغیر وجود داشته باشد که سبب به وجود آمدن اطلاعات زاید می‌شود. این تکرار اطلاعات، توان پیشگویی هر متغیر مستقل مجزا را کاهش می‌دهد.

جدول ۳. ضرایب همبستگی بین سازه‌ها

سازه‌ها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
تحول اجتماعی	۱	۰/۵۱۳	۰/۴۴۹	۰/۳۱۸	۰/۱۲۵	۰/۳۹۴	۰/۴۹۲
دانش اجتماعی	۱	۰/۶۲۲	۰/۲۶۹	۰/۰۹۲	۰/۶۱۴	۰/۵۱۸	
تحرک اجتماعی	۱	۰/۳۸۲	۰/۱۴۲	۰/۶۱۱	۰/۵۵۵		
ایجاد پیوند اجتماعی	۱	۰/۰۹۶	۰/۳۶۲	۰/۶۲۸			
آگاهی اجتماعی	۱	۰/۱۲۱	۰/۳۹۲				
سازمان‌دهی اعتراضات اجتماعی	۱	۰/۲۵۱					
پیوستگی اجتماعی	۱						

همان‌طور که در جدول ۳ ملاحظه می‌گردد، همبستگی زیادی بین متغیرهای تحقیق وجود ندارد، لذا، اطلاعات زاید در این تحقیق وجود نداشت.

همان‌طور که در بخش روش تحقیق ذکر شد، تعداد خبرگان در این روش ۱۸ نفر است. لذا، ۱۸ ماتریس مختلف برای مقایسه معیارها در هر بعد وجود دارد. در روش فرآیند تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی فازی، در ابتدا، این ماتریس‌ها به یک ماتریس واحد تبدیل می‌شود. پس از تکمیل پرسش‌نامه مقایسات زوجی توسط خبرگان تحقیق، اقدام به تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی فازی انجام شد. با توجه به روش فرآیند تجزیه و تحلیل سلسله‌مراتبی فازی اطلاعات ماتریس تلفیقی معیارها به طور خلاصه در جدول ۴ تجزیه و تحلیل شده است.

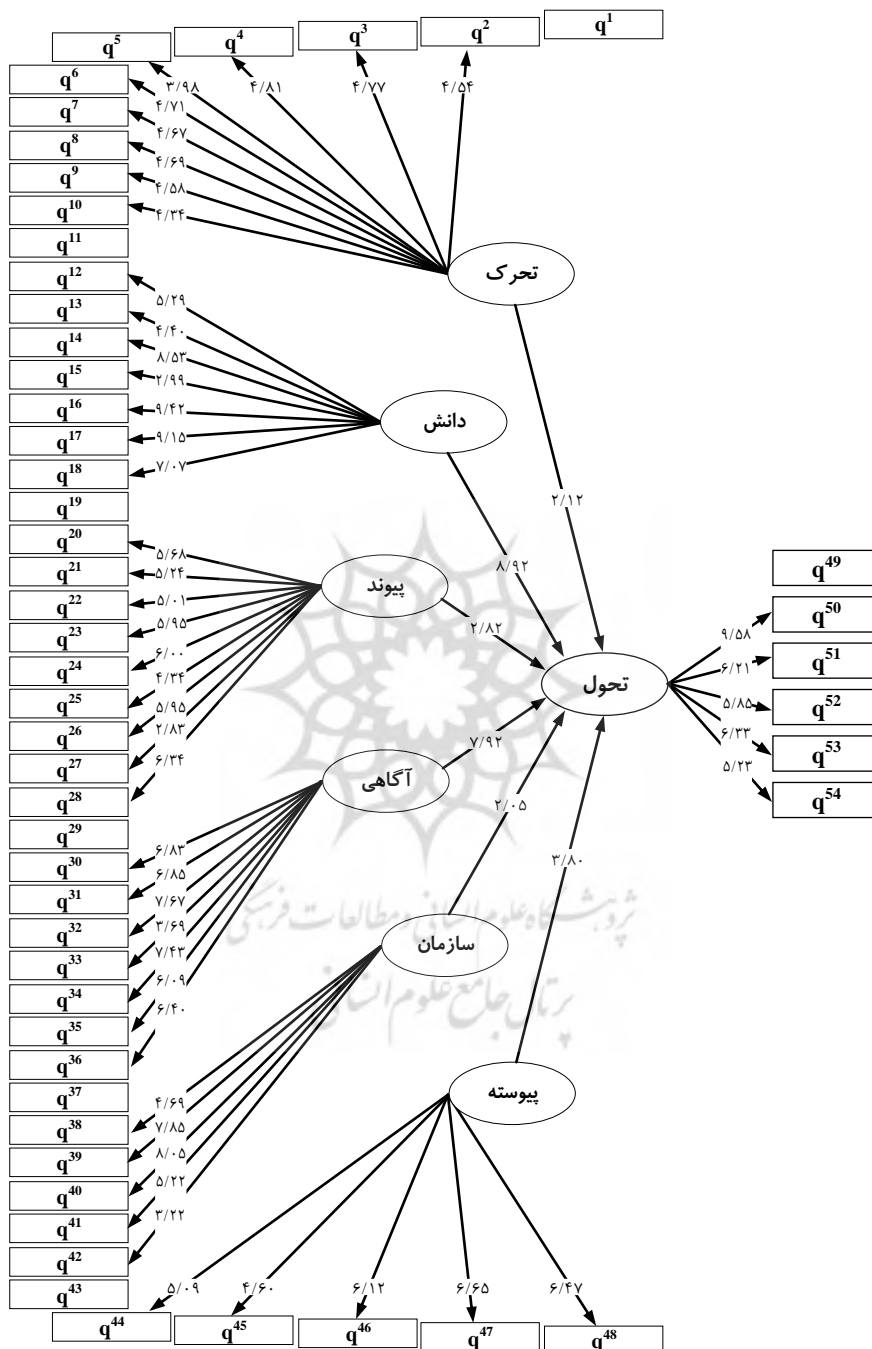
جدول ۴. اوزان فازی و قطعی

رتبه	وزن دیفازی شده	uw_j	mw_j	lw_j	w_j
۱	۰/۱۶۳	۰/۲۴۱	۰/۱۵۹	۰/۱۰۲	$\tilde{w}_1$
۲	۰/۱۴۹	۰/۲۲۰	۰/۱۴۵	۰/۰۹۴	$\tilde{w}_2$
۵	۰/۰۹۴	۰/۱۴۳	۰/۰۹۱	۰/۰۵۸	$\tilde{w}_3$
۳	۰/۱۱۴	۰/۱۷۵	۰/۱۱۰	۰/۰۶۹	$\tilde{w}_4$
۴	۰/۰۹۹	۰/۱۴۹	۰/۰۹۶	۰/۰۶۲	$\tilde{w}_5$
۶	۰/۰۸۰	۰/۱۲۳	۰/۰۷۸	۰/۰۴۹	$\tilde{w}_6$

به این ترتیب معیارهایی که دارای اولویت بالاتری بودند در ادامه گزارش شده‌اند: دانش اجتماعی (۰/۱۶۳)، تحرک اجتماعی (۰/۱۴۹)، آگاهی اجتماعی (۰/۱۱۴)، سازمان‌دهی اعتراضات اجتماعی (۰/۰۹۹)، پیوندهای اجتماعی (۰/۰۹۴) و پیوستگی اجتماعی (۰/۰۸). بر اساس این نتایج، شبکه‌های اجتماعی در مرحله اول دانش، تحرک و آگاهی اجتماعی را ایجاد می‌کنند و در مرحله بعد، سازمان‌دهی اعتراضات اجتماعی، ایجاد پیوندهای اجتماعی و پیوستگی اجتماعی را به دنبال دارند. بنابراین، شبکه‌های اجتماعی از طریق این عوامل، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند. انواع مختلفی از شاخص‌های برازش مدل در نرم افزار Lisrel وجود دارد که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به این شاخص‌های برازش اشاره کرد. ۰/۹ (حداقل مقدار قابل قبول) است. بنابراین، نتایج گویای تأیید برازش تطبیقی است. بررسی شاخص‌های نتایج تحلیل ضرایب معنی‌داری مدل‌سازی معادلات ساختاری در شکل ۲ نشان داده شده است.

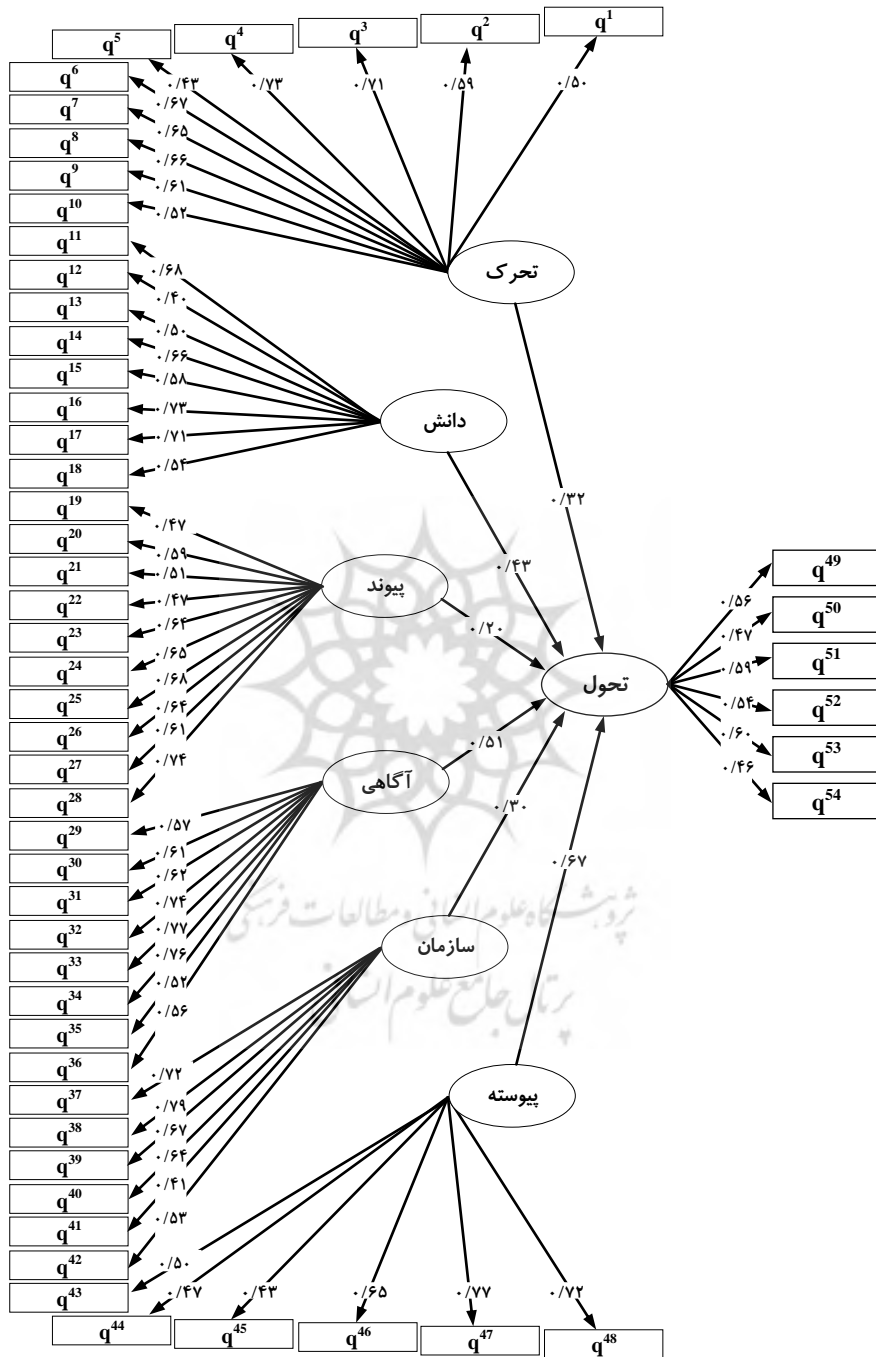

شکل ۲. نتایج تحلیل ضرایب معنی داری مدل سازی معادلات ساختاری

ضرایب معنی‌داری بین گویه‌ها یا پرسش‌ها با متغیر مربوطه و هم‌چنین، ضرایب معنی‌داری بین متغیرهای وابسته و مستقل نشان می‌دهد که رابطه بین تمام گویه‌ها با متغیر متناظر خود و نیز بین متغیرهای مستقل تحرک اجتماعی، دانش اجتماعی، آگاهی اجتماعی، پیوستگی اجتماعی، سازمان‌دهی اعتراضات و پیوندهای اجتماعی با تحول اجتماعی معنی‌دار و مثبت است. بنابراین، شبکه‌های اجتماعی باعث افزایش تحرک، دانش، آگاهی بخشی، پیوستگی، سازمان‌دهی اعتراضات و پیوندهای اجتماعی شده و در نتیجه باعث ایجاد تحول اجتماعی می‌شوند. نتایج ضرایب مسیر تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری در شکل ۳ نشان داده شده است.

شکل ۳. نتایج ضرایب مسیر تحلیل مدل‌سازی معادلات ساختاری

ضرایب مسیر بین گویه‌ها با متغیر مربوطه و هم‌چنین، ضرایب مسیر بین متغیرهای وابسته و مستقل نشان می‌دهد که رابطه بین تمام گویه‌ها با متغیر متناظر خود و نیز بین متغیرهای مستقل تحرک اجتماعی، دانش اجتماعی، آگاهی اجتماعی، پیوستگی اجتماعی، سازمان‌دهی اعتراضات و پیوندهای اجتماعی با تحول اجتماعی مثبت است. بنابراین، شبکه‌های اجتماعی باعث افزایش تحرک، دانش، آگاهی‌بخشی، پیوستگی، سازمان‌دهی اعتراضات و پیوندهای اجتماعی شده و در نتیجه باعث ایجاد تحول اجتماعی می‌شوند.

فرضیه اصلی: بین شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی رابطه وجود دارد.

جدول ۵، نتایج ضریب همبستگی بین شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی را نشان می‌دهد.

جدول ۵. نتایج ضریب همبستگی: شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی

تحول اجتماعی	فرضیه اصلی
۰/۷۲۴	ضریب همبستگی
۰/۰۰۱	سطح معناداری

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود فرض صفر مبنی بر عدم وجود رابطه بین متغیر شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی رد می‌شود ($r=0.724$, $P<0.01$). به عبارت دیگر، بین شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معناداری به اندازه ۰/۷۲۴ وجود دارد.

نتایج ضرایب همبستگی فرضیه‌های ویژه تحقیق در جدول ۶، نشان داده شده است.

جدول ۶. نتایج ضرایب همبستگی فرضیه‌های ویژه تحقیق

تأیید / رد فرضیه	سطح معنی‌داری	ضرایب همبستگی	متغیرها	فرضیه ویژه
تأیید	۰/۰۱	۰/۴۰۶	تحول اجتماعی	اول
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۵۲۸	تحول اجتماعی	دوم
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۵۰۰	تحول اجتماعی	سوم
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۴۷۴	تحول اجتماعی	چهارم
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۵۱۶	تحول اجتماعی	پنجم
تأیید	۰/۰۰۱	۰/۵۸۸	تحول اجتماعی	ششم

شبکه‌های اجتماعی با افزایش تحرک اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند. بنابراین، در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معناداری بین متغیرها وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در فرضیه اصلی تحقیق بیان شد، بین شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتایج این تحقیق با تحقیق کاوسی و کاظمی (Kavousi & Kazemi, 2013) هم‌خوانی دارد. بنابراین، در تبیین این یافته می‌توان این‌گونه عنوان کرد که شبکه‌های اجتماعی شکل اجتماعی نوینی از ارتباطات را به وجود آورده‌اند که در عین حالی که توده‌ای است، اما به صورت انفرادی تولید و دریافت می‌شود و تأثیر می‌گذارد. در این شبکه‌ها، تأثیر بر افکار عمومی و بسیج آن، به گونه‌ای است که به واسطه این رسانه‌ها، نوعی فضای عمومی شکل می‌گیرد و بسیاری از افراد، بدون آن که یکدیگر را ببینند و تبادل نظر کنند مانند یکدیگر فکر و در نتیجه مانند یکدیگر

عمل می‌کنند. بنابراین، اکثر مردم به جای پی‌گیری اخبار از طریق رسانه‌های رسمی کشور به شبکه‌های اجتماعی رو می‌آورند، شبکه‌هایی که از آن خودشان است و خودشان آن را پوشش خبری می‌دهند. از طرف دیگر، این شبکه‌ها جای احزاب و گروه‌ها و سازمان‌ها را در جنبش‌های اعتراضی گرفته‌اند و دیگر نیازی نیست برای اعتراض، عضو یک سازمان یا حزب ویژه شد و نیز نیازی نیست تحت تأثیر رهبران این گروه‌ها قرار گرفت. بلکه، در بسیاری از موارد این رهبران سیاسی هستند که تحت تأثیر حرکت‌های مردمی که در این فضاها شکل می‌گیرد و به بیرون هدایت می‌شود، قرار می‌گیرند و به تحلیل آن می‌پردازند.

با توجه به نتیجه این تحقیق مشخص شد که بین شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی رابطه معنی‌داری وجود دارد، بدین معنی که نمونه آماری این تحقیق شبکه‌های اجتماعی و رابطه آن را در تحول اجتماعی زندگی خود بسیار مهم و جزئی از زندگی خود و ابزاری برای اطلاع‌رسانی و افزایش بینش سیاسی خود می‌دانند. همچنین، رابطه بین شبکه‌های اجتماعی و تحول اجتماعی باعث شد که جوانان به آسانی افکار عمومی خود را در جهت ارتباط بیشتر با مردم گسترش دهند و بدون این که همدیگر را ببینند می‌توانند با هم ارتباط برقرار کنند و تحولی جدید ایجاد نمایند. بنابراین، با توجه به نتایج به دست آمده در رابطه با نقش شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها بر تحولات اجتماعی، تحریک اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی موجب ارتقای آموزش و کسب مهارت‌ها می‌شود. بسیاری از مسایل را با توجه به تحریکات اجتماعی فرا می‌گیرند و باخبر می‌شوند و حس تعهد و مسؤولیت‌پذیری افراد در قبال خود و جامعه نسبتاً افزایش پیدا می‌کند.

در بررسی فرضیه ویژه اول تحقیق مشخص شد، شبکه‌های اجتماعی با افزایش تحریک اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند. نتایج این تحقیق با تحقیق کاوسی و کاظمی (Kavousi & Kazemi 2013) هم‌خوانی دارد. بنابراین، در تبیین این یافته می‌توان این‌گونه عنوان کرد که شبکه‌های اجتماعی به مجموعه‌ای از افراد گفته می‌شود که به صورت گروهی با یکدیگر ارتباط داشته و مواردی مانند اطلاعات، نیازمندی‌ها، فعالیت‌ها و افکار خود را به اشتراک می‌گذارند و شبکه‌های اجتماعی رابطه نزدیکی با تحریک اجتماعی دارند. تحریک اجتماعی به جابه‌جایی افراد در سلسله مراتب پایگاه‌های اجتماعی یا قشربندی اجتماعی اطلاق می‌گردد. آنتونی گیدنز تحریک اجتماعی را به حرکت افراد و گروه‌ها بین موقعیت‌های اجتماعی-اقتصادی مختلف اطلاق می‌کند. شدت و سرعت تحریک اجتماعی می‌تواند اثر مهمی بر شکل‌گیری طبقات

اجتماعی داشته باشد (Cohen, 1989). بنابراین، با توجه به نتیجه این تحقیق هر چقدر در شبکه‌های اجتماعی بیشتر حضور داشته باشیم به همان میزان تحرک اجتماعی هم بالاتر می‌رود.

در فرضیه ویژه دوم تحقیق بیان شد، شبکه‌های اجتماعی با افزایش دانش اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند. نتایج تحقیق، این فرضیه را تأیید کرد. نتایج این تحقیق با تحقیق ریاحی و سپهری (Riyahi & Sepehri, 2010) هم‌خوانی دارد که نشان دادند شبکه‌های اجتماعی در شناخت نیازمندی‌های سازمانی تأثیر دارند. بنابراین، در تبیین این یافته می‌توان این‌گونه عنوان کرد که یکی از رویکردهای اصلی شبکه‌های اجتماعی، ایجاد و به اشتراک گذاشتن دانش کاربران شبکه با یکدیگر است. موضوع به اشتراک گذاشتن دانش در شبکه‌های اجتماعی، از چنان اهمیتی برخوردار است که می‌توان گفت بدون آن، شبکه اجتماعی در سازمان معنا ندارد. هدف از این کار آن است که هر یک از کاربران بتوانند کمبودهای دانشی یا دانش خود را در مورد مسایل مختلف کاری بیان نمایند و از دیگران درخواست کمک داشته باشند یا به آنها کمک نمایند. شبکه‌های اجتماعی می‌توانند به عنوان ابزار قدرتمندی در خدمت مدیریت دانش باشند. خصوصاً اگر راهی باشد تا پیام‌ها، آگهی‌ها و اعلامیه‌های اینترنتی را دریافت و به اشتراک گذارد. در حقیقت برای برخی از شرکت‌ها چنین شبکه‌هایی بسیار مفیدتر از بسته‌های نرم‌افزاری تجاری مدیریت دانش می‌باشند. در این شبکه‌ها مواردی چون اطلاعات بازار، آگهی‌های فروش و مسافرتی و غیره توسط افراد به اشتراک گذاشته می‌شود. خارج از ساختارهای جبری اداری و قوانین ساختگی، این شبکه‌ها قادرند به طور غیررسمی و به بهترین وجه کارایی داشته باشند. موضوعی که در رابطه با شبکه‌های مجازی بسیار مهیج است، این است که تلفن‌های همراه هوشمند برای پشتیبانی از کنش‌های متقابل اجتماعی و مدیریت دانش بسیار مناسب هستند (Cohen, 1989). این تلفن‌ها، فرآیند مدیریت دانش را به طور معکوس طی می‌کنند. بنابراین، با توجه به نتیجه این تحقیق، شبکه‌های اجتماعی با افزایش دانش اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند؛ یعنی، این که از نظر پاسخ دهندگان شبکه‌های اجتماعی در بالا بردن دانش اجتماعی آنها می‌تواند نقشی مطمئن و مثمر‌تر داشته باشند که افزایش دانش اجتماعی آنان در بالا بردن تحرک اجتماعی آنها بسیار مؤثر خواهد بود. در واقع، تحرکی جدید با دانشی جدید در بین آنها رقم می‌خورد.

بررسی فرضیه ویژه سوم تحقیق نشان داد که شبکه‌های اجتماعی با ایجاد پیوندهای اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند. نتایج دیگر تحقیقات شامل رضائیان و نظری تالوکی (Rezaeian & Nazari Talooki, 2015) و نوروزی و همکاران (Noroozi et al., 2012) نیز با نتیجه این تحقیق هم‌خوانی دارد. در تبیین این یافته می‌توان این‌گونه عنوان کرد که شبکه‌های اجتماعی، شبکه‌های پویایی هستند که همواره اعضا و ارتباطات و پیوندهای بین آنها رو به افزایش است. زنجیره این پیوندها گاهی به دلیل فرآیند ایجاد ناقص یا به دلیل این‌که هنوز در این شبکه‌ها انعکاس نیافته‌اند، برای مثال دوستان دنیای واقعی که یک ارتباط اجتماعی مجازی ایجاد نکرده‌اند پاره شده و از دست می‌روند. لذا، یکی از مسایل مهم در شبکه‌های اجتماعی مسأله پیوندهای اجتماعی است. اصولاً یکی از راه‌های جلب اعتماد مشتری، به وسیله اعتماد به افرادی حاصل می‌شود که با وی در یک شبکه اجتماعی در ارتباط بوده و از کالای مورد نظر استفاده می‌کنند. به همین دلیل، هم‌پیوندی به معنی تمایل اعضا برای ایجاد پیوند اجتماعی و ارتباط با یکدیگر به منزله ویژگی مهمی برای یک پارچه‌سازی اطلاعات یاد شده است که موجب پایداری کسب و کارها می‌شود. با افزایش پیوند اجتماعی بین کاربران شبکه‌های اجتماعی و تأثیر مستقیم آن باعث تحول اجتماعی در بین جوانان می‌شود (Rezaeian & Nazari Talooki, 2015). با توجه به نتیجه این تحقیق که نشان داد شبکه‌های اجتماعی با ایجاد پیوندهای اجتماعی، تحول اجتماعی در بین کاربران ایجاد می‌کند، مشخص است که افرادی که در شبکه‌های مجازی فعالیت می‌کنند همواره سعی دارند با ایجاد پیوند و ارتباط مداوم در بین همدیگر این ارتباط را قوی‌تر کنند. به دلیل این‌که ارتباط مداوم بین کاربران باعث می‌شود پیوندی مستحکم بین آنها ایجاد شود و این‌که این پیوند مستحکم باعث می‌شود تحول بزرگی بین آنها برقرار شود. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود که پیوند و ارتباط کاربران با همدیگر در شبکه‌های اجتماعی می‌تواند بسیار نتیجه‌مبئی برای آنها داشته باشد.

در فرضیه ویژه چهارم تحقیق بیان شد، شبکه‌های اجتماعی با افزایش آگاهی‌بخشی اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند. یافته‌های تحقیق، این فرضیه را تأیید کرد. نتایج تحقیق تاوئر (Towner, 2015) که بیان کرد شبکه‌های اجتماعی بر آگاهی اجتماعی و شکل‌گیری اعتراضات اجتماعی تأثیر دارد، با نتیجه این تحقیق هم‌خوانی دارد. در تبیین این یافته می‌توان این‌گونه عنوان کرد که عصر حاضر، عصر اطلاعات و ارتباطات مجازی و از بین رفتن محدودیت‌های زمانی و

مکانی از طریق شبکه‌های اجتماعی است. شبکه‌های اجتماعی نقش عمده‌ای در تغییر سبک زندگی، نگرش‌ها، عقاید، باورها و هویت جوانان ایفا می‌کنند. هیچ‌کسی نمی‌تواند نقش شبکه‌های اجتماعی بر آگاهی بخشی جوانان در حوزه‌های اجتماعی را نادیده بگیرد. بنابراین به نظر می‌رسد، آگاهی به جوانان و اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی و هم‌چنین، نظارت کارشناسانه بر شبکه‌های اجتماعی می‌تواند برای سیاست‌گذاران شبکه‌های اجتماعی دو پیشنهاد مهم تلقی شود. تا از جهتی بتوان با استفاده از امکانات و فرصت‌های ایجاد شده در شبکه اجتماعی، شرایط تقویت و گسترش سبک زندگی سالم و بدون تنش را برای جوانان مهیا کرد (Amirpoor & Grivani, 2014). با توجه به نتیجه این تحقیق که شبکه اجتماعی با افزایش آگاهی بخشی به جوانان، در بین آنها تحول اجتماعی ایجاد می‌کند؛ بدین معنی که هر چقدر شبکه‌های اجتماعی با ایجاد برنامه‌های مختلف سعی در بالا بردن میزان آگاهی بخشی جوانان در زمینه‌های مختلف کنند که این خود امتیاز مثبت برای جوانان تلقی می‌شود چون بالا بردن آگاهی باعث تحولی بزرگ در بین آنان تلقی می‌شود و می‌تواند در جامعه هم نقش مفیدی داشته باشند.

در فرضیه ویژه پنجم تحقیق بیان شد، شبکه‌های اجتماعی با سازمان‌دهی اعتراضات اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند. نتایج تحقیق، این فرضیه را تأیید کرد. نتایج تحقیق بولیان (Boulianne, 2015) که بیان کرد رسانه‌های اجتماعی بر مشارکت اجتماعی و شکل‌گیری اعتراضات تأثیر دارد، با نتیجه این تحقیق هم‌خوانی دارد. در تبیین این یافته می‌توان این‌گونه عنوان کرد که شبکه‌های اجتماعی قدرت بسیج‌کنندگی دارند؛ یعنی، می‌توانند افراد را در یک زمان و یا مکان در محیطی واقعی گرد هم آورند، یا در محیط مجازی به کمپین پردازند. این شبکه‌ها، فضای تعاملی جسورترین آدم‌هایی است که فعالیت در این شبکه‌ها را نوعی فعالیت مدنی و حتی مبارزه مدنی می‌دانند. بنابراین، با توجه به نتیجه این تحقیق شبکه‌های اجتماعی با سازمان‌دهی اعتراضات اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند، بدین معنی که کاربران هر چقدر در فضای مجازی با همدیگر در جهت اعتراضات عمومی بیشتر هماهنگ باشند باعث می‌شود تحرک اجتماعی آنها هم بالاتر رود. در شبکه‌های اجتماعی کاربران سعی می‌کنند در تصمیم‌گیری‌های سیاسی مشارکت دسته‌جمعی داشته باشند که این مشارکت‌ها باعث می‌شود نتیجه بهتری در جهت امورات کشوری گرفته شود چون آنها هماهنگ هستند که بالا بردن این هماهنگی‌ها باعث ایجاد تحول اجتماعی در بین آنها می‌شود.

در فرضیه ویژه ششم تحقیق بیان شد، شبکه‌های اجتماعی با افزایش پیوستگی اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند. نتایج تحقیق این فرضیه را تأیید کرد. نتایج تحقیق رضائیان و نظری تالوکی (Rezaeian & Nazari Talooki, 2015) با نتیجه این تحقیق هم‌خوانی دارد. بنابراین، در تبیین این یافته می‌توان این‌گونه عنوان کرد که تأثیرگذاری قابل توجه شبکه‌های اجتماعی بر میزان و کیفیت مشارکت‌های اجتماعی در جوامع به حدی بوده است که اخیراً تعداد قابل توجهی از شبکه‌های اجتماعی، دقیقاً با هدف توسعه مشارکت اجتماعی کارکنان در سازمان‌ها در زمینه‌های خاصی ایجاد شده است (Adlipour & Mirmohamadtabar, 2014). بنابراین، با توجه به نتیجه این تحقیق که شبکه‌های اجتماعی با افزایش پیوستگی اجتماعی، تحول اجتماعی را ایجاد می‌کنند، بدین معنی که تجمع جوانان در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی و استفاده از تفکر همدیگر در همفکری در زمینه‌های مختلف اجتماعی باعث پیوستگی اجتماعی بین آنها می‌شود که این پیوستگی اجتماعی باعث ایجاد تحول اجتماعی بین آنها می‌گردد.

با توجه به این که این پرسش‌نامه بین دانشجویان توزیع شده است موارد زیر پیشنهاد می‌گردد.

- به ریاست و بسیج دانشگاه پیشنهاد می‌شود تا فضایی جهت بالا بردن تحرک اجتماعی دانشجویان ایجاد کنند، تا در این صورت بر اطلاعات و دانش دانشجویان تأثیر مثبتی گذاشته شود و حس تعهد و مسؤولیت‌پذیری نسبت به امورات دانشگاه ایجاد شود.
- با توجه به اینکه با افزایش دانش اجتماعی، تحول اجتماعی بالا می‌رود، پیشنهاد می‌شود با ایجاد کرسی‌های مختلفی در دانشگاه، در حوزه شبکه‌های اجتماعی، شایستگی‌های فردی و تخصص کارکنان و دانشجویان را بالا برد و دانش را بین واحدهای دانشگاهی از این راه گسترش داد.
- پیشنهاد می‌شود جهت به جای اقدامات نظری، برنامه‌ریزی دقیق در رابطه با برنامه‌های فرهنگی جوانان به منظور آگاهی از وضعیت پویایی آنها انجام شود.
- پیشنهاد به ارایه برنامه‌ای برای ارتقاء فرهنگی می‌شود. آموزش‌های لازم به جوانان در جهت پیوستگی اجتماعی از طریق رسانه‌ها، خانواده و نهادهای آموزشی، نقش سازنده‌ای در افزایش پیوستگی جوانان و کاهش رقابت ناشی از این فن‌آوری ارتباطی را در بر خواهد داشت، برای مثال می‌توان کتاب‌هایی در زمینه نحوه استفاده مفید و درست از اینترنت و یا فضای مجازی به رشته تحریر در آورد و در محتوای درسی مدارس گنجانند.

References

- Adlipour, S., Ghasemi, V., & Mirmohamadtabar, S. A. (2014). Effects of Facebook on youth cultural identity of Isfahan. *Iran Cultural Research*, 7(1), 1-28. (in Persian).
- Ahn, J. (2011). Digital divides and social network sites: Which students participate in social media? *Educational Computing Research*, 45(2), 147-163.
- Akbari Tabar, A. A. (2011). Meta-analysis of social media methodology books. *Management System*, 56, 13-19. (in Persian)
- Algrey, N., Pine, B., & Brown, A. (2015). *Theories and consequences of social networks on the lifestyle of young people in the context of the family in Uruguay*. University of Colombia, 418-419.
- Amini, A., & Akbari, M. (2012). The role of virtual social media in changes of west-Asia (middle-East), study about Egypt and Tunisia. *Psychological Operation Magazine*, 33, 1-16. (in Persian).
- Amirpoor, M., & Grivani, M. (2014). *Effects of social media on life of youth*. Disciplinary Knowledge Institute. (in Persian).
- Bittman, M., Rutherford, L., Brown, J., & Unsworth, L. (2011). Digital natives? New and old media and children's outcomes. *Australian Journal of Education (ACER Press)*, 55(2), 161-175.
- Blumberg, F. C., Blades, M., & Oates, C. (2015). Youth and new media- The appeal and educational ramifications of digital game play for children and adolescents. *Zeitschrift für Psychologie*, 221(2), 67-71.
- Boulianne, S. (2015). Social media use and participation: A meta-analysis of current research. *Information, Communication & Society*, 18(5), 524-538.
- Bresciani, S., & Schmeil, A. (2012). Social media platforms for social good. *Paper Presented at IEEE international Conference on Digital Ecosystems and Technologies (DEST)*. Campione d'Italia: Italy.
- Chung, K. S. K., & Hossain, L. (2010). Towards a social network model for understanding information and communication technology use for general practitioners in rural Australia. *Computers in Human Behavior*, 26(4), 562-571.
- Cohen, B. (1989). *Study of sociology* (translated by Mohesen Salasi). Tehran: Farhang Moaser. (in Persian).
- Crews, T. B., & Stitt-Gohdes, W. L. (2012). Incorporating Facebook and Twitter in a service e-learning project in a business communication course. *Business Communication Quarterly*, 75(1), 76-79.
- Damodar, A. (2012). The rise of "Great Potential": Youth activism against gender-based violence. *Harvard International Review*, 34(2), 48.
- Ebrahimi, T., & Yaghoubi, H. (2014). Effect of social networks on public thought (Investigation of presidential election, 2008). *Policing Knowledge of the Capital Police*, 7(1), 69-94. (in Persian).

- Ellison, N. B., & Stein Field, C. (2016). The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students use of online social network sites. *Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Gladarev, B., & Lonkila, M. (2016). The role of social network sites in civic activism in Russia and Finland. *Europe-Asia Studies*, 64(8), 1375-1394.
- Hajjani, E., & Roghanian, Z. (2015). Meta-analysis of accomplished research about effects of virtual environments on social ethic. *International Conference in Technology and Sciences Engineering*, Istanbul, Eide Pardaz institute of Capital. (in Persian).
- Hall, S. (1991). Old and new identities, old and new ethnicities (Translated by Shahriyar Vaghfipour). *Arghanoon Journal*, 2, 319-352. (in Persian).
- Kavousi, E., & Kazemi, H. (2013). The role of social-political movement of virtual social media on forming cultural-capital-social dimension. *Media Studies*, 8(23), 137-149. (in Persian).
- Kent, M. L. (2013). Using social media dialogically: Public relations role in reviving democracy. *Public Relations Review*, 39, 337-345.
- Mahdavi, M. (2013). Cyber as power area. *Dynamic Thinking*, 2(10). (in Persian).
- McEwan, B. (2012). Managing boundaries in the Web 2.0 classroom. *New Directions for Teaching and Learning*, 131, 15-28.
- Mohkamkar, I., & Halaj, M. M.. (2014). What are social media finding? *Disciplinary Knowledge Magazine in North Khorasan*, 1(3), 23-39.(in Persian).
- Nasr-Abadi, M. (2006). Social capital & civil development. *Set of Article of Social Capital Regional Conference, Challenges and Solving Ways*. (in Persian).
- Noroozi, F., Abasi Asfjier, A. A., & Samil, M. (2012). Social linkages: Comparative study about investigating of women media structure and their husbands in Babol city. *Youth Sociology*, 3(8), 16-145.(in Persian).
- Poori, E. (2011). *Virtual social networks; public sphere*. Retrieved from <http://anjoman.mcstudies.ir/2011/05/social-networks-report.html>
- Rezaeian, I., & Nazari Talooki, N. (2015). Systematic analyzing of social media, humanities, psychology. *Social Science International Conference*.
- Rideout, V. J. (2012). *Social media, social life: How teens view their digital lives*. Common Sense Media.
- Riyahi, A., & Sepehri, M. M. (2010). Exercising of social media analysis to extract needs of knowledge management system in knowledge-based institutes. *Knowledge and Technology Magazine*, 3(2), 81-93.
- Scot, M. (2010). *Virtual scientific media* (Translated by Saeed Reza Ameli). Cultural and Social Institute. (in Persian).
- Taghavi, N. (2010). *Rural sociology*. Tehran: Payame Noor University Publisher. (in Persian).

Towner, T. L. (2013). All political participation is socially networked? New media and the 2008 election. *Social Science Computer Review*, 31(5), 527-541.

